

2011

Tööjõu kasutamise intensiivsus

Maaettevõtluse büroo
Põllumajandusministeerium

10.10.2011

SISUKORD

1. Kasutatavad mõisted.....	3
2. Põllumajanduslike majapidamiste struktuur.....	4
3. Ettevõtete tööviljakus lisandväärtuse alusel.....	6
4. Põllumajanduse lisandväärtus.....	12
5. Netolisandväärtus töötaja kohta.....	13
6. Kokkuvõtteks.....	15

1. KASUTATAVAD MÕISTED

Põllumajanduslik majapidamine on ühtse majandusliku ja tehnilise juhtimisega tootmisüksus, kus toodetakse põllumajandussaadusi või säilitatakse maad heades põllumajandus- ja keskkonnatingimustes ja:

- kus on vähemalt üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad või
- kus on vähem kui üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad ja kus toodetakse põllumajandussaadusi peamiselt müügiks
- või mille majanduslik suurus on üks **Euroopa suurusühik ehk ESÜ** (*ESU- European Size Unit*) või rohkem.

ESÜ on võetud kasutusele majapidamise majandusliku suuruse mõõtmiseks, et oleks võimalik erinevaid majapidamisi ühise skaala põhjal suurusgruppidesse jaotada. ESÜ vastab standardkogutulu väärtusele 1 200 eurot.

Standardkogutulu on majapidamises toodetud põllumajandustoodangu väärtuse ja selle tootmiseks tehtud erikulutuste vahe, mis arvutatakse põllumajanduskultuuride kasvupinnast, loomade arvust ja standardkogutulu koefitsientidest lähtudes. Standard-kogutulu iseloomustab majapidamiste suurust paremini, kui kasutatava põllumajandusmaa suurus.

EL liikmesriikide põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasis (*FADN*) on kogutud andmestik nn professionaalsete äriliste majapidamiste kohta, kes põhilise osa oma sissetulekust saavad põllumajanduslikust tootmisest ning tootmise maht tagab põhitegevuse ja piisava sissetuleku vähemalt ühele töötajale. Eestile on kehtestatud *FADN* jaoks üldkogumisse kuuluva majapidamise alampiiriks 2 ESÜd ning 2 ESÜ-suuruseid ja üle selle majapidamisi nimetatakse professionaalseteks tootjateks ehk põllumajandustootjateks.

Käesolevas ülevaates on ära toodud andmed kõigi põllumajanduslike majapidamiste suurusgruppide kohta, mistõttu arusaadavuse huvides nimetust „põllumajandustootja“ alljärgnevalt ei kasutata.

Lisandväärtus – rahvamajanduse arvepidamise süsteemi SNA (*System of National Accounts*) tootmismeetodil arvutatakse toodangu ja vahetarbimise vahena rahalises väärtuses.

Netolisandväärtus (NLV) = kogutoodang – vahetarbimine + toetused (v.a investeeringutoetused) – maksud– kulum.

Müügitulu – kõikide nii põhi- kui ka kõrvaltegevusena valmistatud toodete, teenuste ja kaupade müügist saadud või saadaolev müügitulu, mis ei sisalda käibemaksu ega aktsiise.

Sisemajanduse koguprodukt (SKP) - mõõdab riikide majandustegevuse tulemusi. See võrdub toodetud kaupade ja teenuste väärtuse ning nende tootmiseks kasutatud kaupade ja teenuste väärtuse vahel.

Tööjõu tootlikkus - lisandväärtus/keskmine hõivatute arv.

Ettevõtte tööviljakus - müügitulu/keskmine hõivatute arv.

Aasta tööühik (ATÜ) on ühe töötaja täistööaeg ehk 2 200 töötundi (*FADN*). ATÜ võimaldab summaarselt hinnata nii täis- kui ka osalise tööajaga töötajate tööpanust.

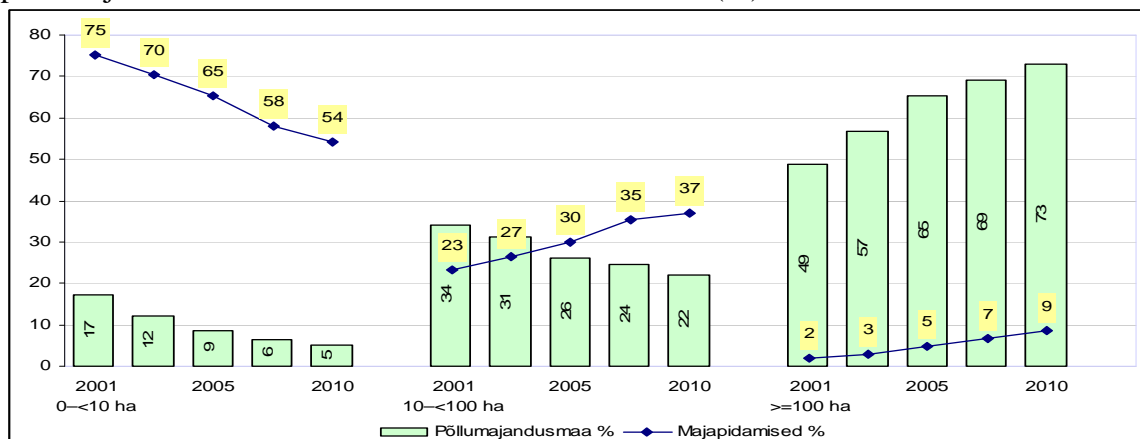
2. PÕLLUMAJANDUSLIKE MAJAPIDAMISTE STRUKTUUR

Põllumajanduslike majapidamiste arv Eestis on vähenenud kiiresti alates 2001. aastast. Kui 2001. aastal oli 55 702 majapidamist, siis 2007. aastal oli neid ainult 23 257, ehk 2,4 korda vähem. Statistikaameti põllumajanduse struktuuriuuringu andmetel toimus peamine vähenemine väiksemate majapidamiste arvel.

Statistikaameti poolt 2010. aastal läbiviidud põllumajandusloenduse esialgsetel andmetel oli Eestis 19 700 põllumajanduslikku majapidamist, kus oli kasutusel vähemalt 1 ha põllumajandusmaad või kus toodeti põllumajandussaadusi peamiselt müügiks. Võrreldes 2007. aasta andmetega on majapidamiste arv vähenenud peaaegu poole võrra (46%), kuid kogu põllumajandusmaa kasutus on samal ajal suurenenud 18%. Keskmise majapidamise maakasutus on 2003. aastaga võrreldes suurenenud üle kahe korra – 2003. aasta 21,6 ha-lt 2010. aastaks 47,6 ha-ni. Loenduse lõplikud tulemused avaldab Statistikaamet 15. detsembril 2011.

Eesti põllumajanduse majapidamiste struktuuri maakasutuse suuruse järgi on väga ebahütlane – kuni 10 ha suuruse maakasutustega majapidamisi on 54%, kuid nad kasutavad ainult 5% kogu põllumajandusmaast (keskmise suurus on 4,3 ha). 100 ha ja üle suurusega majapidamisi on alla kümnendiku (9%), kuid nad kasutavad 73% kogu põllumajandusmaast ning nende keskmine suurus on 404 ha (joonis 1).

Joonis 1. Põllumajanduslikud majapidamised ja nende maakasutus erinevates põllumajandusmaa suurusklassides aastatel 2001–2010 (%)

Allikas: Statistikaamet

Väikesi, alla 10-hektarilisi majapidamisi oli 2007. aastal 13 500. Kuigi nende arv on vähenenud oluliselt (üle 1/5), oli nende osatähtsuseks 2010. aastal ikka veel 54% majapidamiste koguarvust ja neile kuulus 5% põllumajandusmaast.

Vähenenud on ka 10–<100-hektariliste majapidamiste arv (10,5%) ja neile kuuluv põllumajandusmaa vähenes 2% ning moodustas 22% kogu põllumajandusmaast.

Suuremate, 100-hektariliste ja üle selle majapidamiste arv kasvas 2010. aastaks ligi 14%. Neid oli 2007. aastal 1 549, ehk 6,7% majapidamiste koguarvust. Enamus (73%) põllumajandusmaast on 100 ha ja üle selle põllumajandusmaaga 1 696 majapidamise käes (9% majapidamistest).

Olulisel määral on kasvanud põllumajanduslike majapidamiste majanduslik suurus. Kui 2001. aastal oli Eestis 55 748 majapidamist keskmise majandusliku suurusega 2,5 ESÜ, siis 2007. aastal oli 23 336 majapidamist keskmise suurusega 7,6 ESÜ. Põllumajanduslike majapidamiste standardkogutulu on nimetatud ajavahemiku jooksul kasvanud 138,9 tuhandest kuni 178,3 tuhande ESÜ-ni (suurenemine 28,4%).

Tabel 1. Majapidamiste struktuur, 2001, 2003, 2005 ja 2007

	2001	2003	2005	2007
Majapidamised kokku	55 748	36 859	27 747	23 336
..majapidamised majandusliku suurusega <2 ESÜ	47 449	30 049	21 022	16 034
..majapidamised majandusliku suurusega 2-<16 ESÜ	7 462	5 838	5 616	5 794
.....sh 2-<4 ESÜ	4 747	3 229	3 227	3 137
.....4-<8 ESÜ	1 916	1 769	1 581	1 668
.....8-<16 ESÜ	799	840	808	989
..majapidamised majandusliku suurusega >=16 ESÜ	837	972	1 108	1 508
.....sh 16-<40 ESÜ	423	530	583	799
.....40-<100 ESÜ	226	222	286	378
..... >=100 ESÜ	188	220	239	331
Põllumajandusmaa, ha	871 213	795 640	828 926	906 833
Põllumajandusmaa majapidamise kohta, ha	15.6	21.6	29.9	38.9
Standardkogutulu, ESÜ	138 856	134 713	135 381	178 297
Standardkogutulu majapidamise kohta, ESÜ	2.5	3.7	4.9	7.6
Standardkogutulu 100 ha põllumajandusmaa kohta, ESÜ	15.9	16.9	16.3	19.7

Märkus:

Küsitlusmoment oli 2001. aastal 15. juuli, 2003. aastal 10. juuni ning 2005. ja 2007. aastal 1. juuni. Ümardamise tõttu ei võrdu tabelites arvude liitmise tulemus alati summaarse näitarvuga. Erinevus võib olla kuni paar viimase koha ühikut. ESÜ (Euroopa suurusühik) vastab standardkogutulu väärtusele 1200 eurot (18 776 krooni). Standardkogutulu on majapidamises toodetud põllumajandustoodangu väärtuse ja selle tootmiseks tehtud erikulutuste vahe, mis arvutatakse põllumajanduskultuuride kasvupinnast, loomade arvust ja standardkogutulu koefitsientidest lähtudes. 2003. a standardkogutulu on vastavalt Euroopa Liidu statistikaameti metoodikale ümber arvutatud 2000. aasta standardkogutulukoefitsiente kasutades.

Allikas: Statistikaamet

2001-2007. aastate jooksul on peaaegu kolm korda vähenenud väiksemate kui 2 ESÜ majapidamiste arvukus. Väikesi majapidamisi oli 2007. aastal 16 034 ja nad moodustasid 68,7% kõigist põllumajanduslikest majapidamistest. Väikeste majapidamiste tootmise maht ei ole olnud piisav, et tagada rahuldav sissetulek vähemalt ühele töötajale.

Majapidamisi suurusega 2 ESÜd ja enam oli Eestis 2001. aastal 8 299 ja 2007. aastal 7 302 (vähenemine 12%). Seejuures kahanes 1,3 korda väiksema majandusliku suurusega (2-<8 ESÜ) majapidamiste üldarv, kuid 8-<16 suurusega üksuste arv suurenes 190 võrra (kasv 24%).

Tabel 2. 2 ESÜ-suuruste ja suuremate majapidamiste struktuur, 2001-2007

	2001	2003	2005	2007
Kokku	8 299	6 810	6 724	7 302
sh 2-<4 ESÜ	4 747	3 229	3 227	3 137
4-<8 ESÜ	1 916	1 769	1 581	1 668
8-<16 ESÜ	799	840	808	989
16-<40 ESÜ	423	530	583	799
40-<100 ESÜ	226	222	286	378
>=100 ESÜ	188	220	239	331

Allikas: Statistikaamet

Üle poole nendest majapidamistest (4 231, ehk 57,9%) kuulusid nn väiketootjate suurusgruppi (2 kuni 6 ESÜ-d), kes kasutasid vaid 11,4% Eesti põllumajandusmaast, kasvatavad 6,3% põllumajandusloomadest ning andsid 7,9% põllumajanduslikust kogutulust.

16 ESÜ-suuruste ja suuremate majapidamiste hulka lisandus vaadeldaval perioodil 671 üksust (kasv 1,8 korda). Sealhulgas ennaktempos kasvas 16-<40 suuruste majapidamiste arvukus, mis suurenes 376 võrra ehk 88,9%. 40-<100 ESÜ-suuruste majapidamiste arv kasvas 1,7 ja 100 ning suuremate arvukus 1,8 korda.

Uuemad andmed Eesti põllumajanduslike majapidamiste kohta avaldatakse Statistikaameti poolt 2011. aasta detsembris.

3. ETTEVÖTETE TÖÖVILJAKUS LISANDVÄÄRTUSE ALUSEL

Lisandväärtuse loomise seisukohalt jagunevad Eesti ettevõtted (alljärgnevas tabelis 3 on toodud äriühingute andmed) majandusharude lõikes väga erinevalt. Vaid vähestes sektorites nagu telekommunikatsioon, finantsvahendus, õhutransport, elekter, gaas ja veevarustus on loodav lisandväärtus oluliselt (4...8 korda) üle Eesti keskmise.

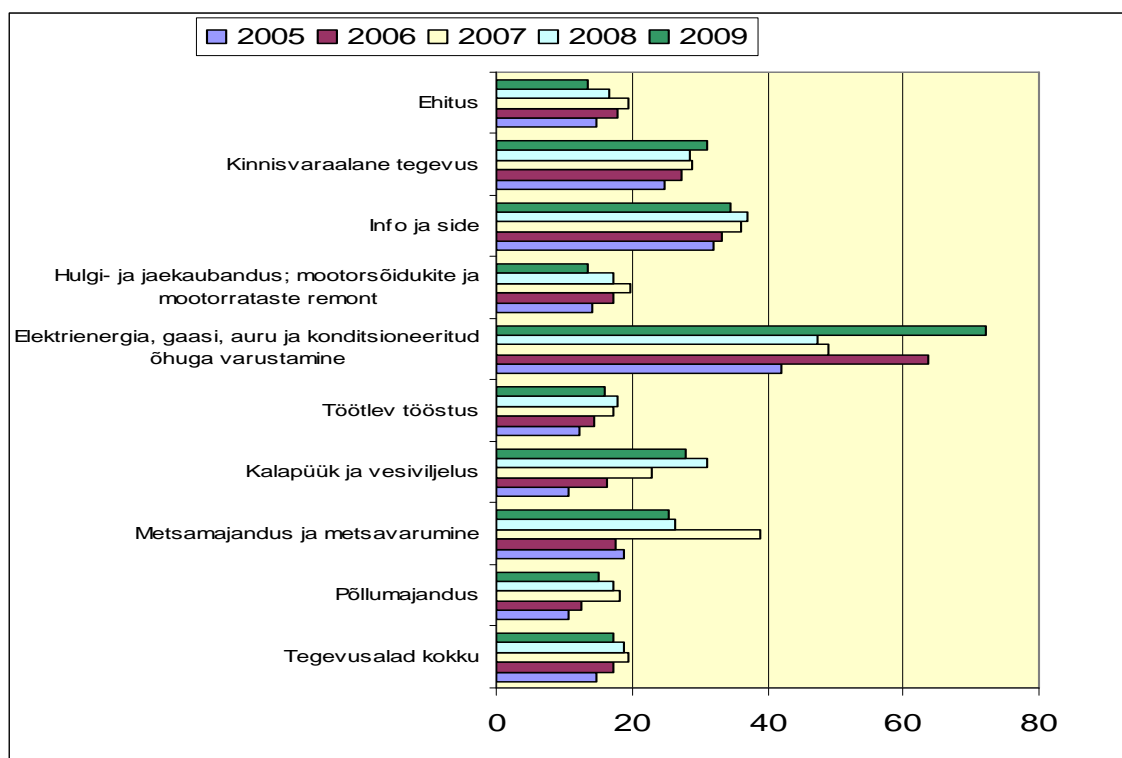
Tabel 3. Ettevõtete tööviljakus lisandväärtuse alusel 2005-2009, tuhat eurot

	2005	2006	2007	2008	2009
Tegevusalad kokku	14,7	17,4	19,3	18,7	17,4
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	12,6	13,9	22,9	19,9	18,0
..taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad	10,8	12,6	18,2	17,1	15,2
..metsamajandus ja metsavarumine	18,8	17,5	38,9	26,2	25,3
..kalapüük ja vesiviljelus	10,7	16,2	23,1	31,1	27,9
Töötlev tööstus	12,1	14,4	17,3	17,8	16,0
...toiduainete tootmine	9,7	11,4	14,7	16,4	17,1
...põllu- ja metsamajandusmasinate tootmine	13,0	16,6	21,0	21,9	18,6
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	42,0	63,8	48,9	47,5	72,0
Info ja side	32,1	33,4	36,0	37,1	34,6
...traadita sideteenuste osutamine	179,8	193,2	197,8	195,9	131,2
...telekommunikatsioon	84,0	86,7	87,2	94,9	81,4

Allikas: Statistikaamet

2000-2006. aastate jooksul on Eesti ettevõtetes loodav lisandväärtus kasvanud 1,3 korda. Seitsme aastaga vähenes vahe Euroopa Liidu (27) keskmise tootlikkuse tasemega võrreldes 20 protsendipunkti. 2007. aastal moodustas Eesti tootlikkus töötaja kohta 68,1% ning töötatud tunni kohta 50,7% Euroopa Liidu keskmisest.

Joonis 2. Ettevõtete tööviljakus lisandväärtuse alusel 2005-2009, tuhat eurot

Allikas: Statistikaamet

Töäjõu tootlikkuse (lisandväärtus/keskmine hõivatute arv) kasv aeglustus ettevõtetes juba 2006. aastal, kui kasv võrreldes eelmise aastaga oli 4,9%, seejärel suurenes 2007. aastal 6,1%-ni ning 2008. aasta majanduslanguse tingimustes vähenes 5,2%.

Tabel 4. Töäjõu tootlikkuse muutus võrreldes eelmise aastaga, 2005-2010, %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tootlikkus hõivatu kohta	7,3	4,9	6,1	-5,2	4,4	8,3
Tootlikkus tunni kohta	6,5	5,4	6,2	3,8	2,7	5,6

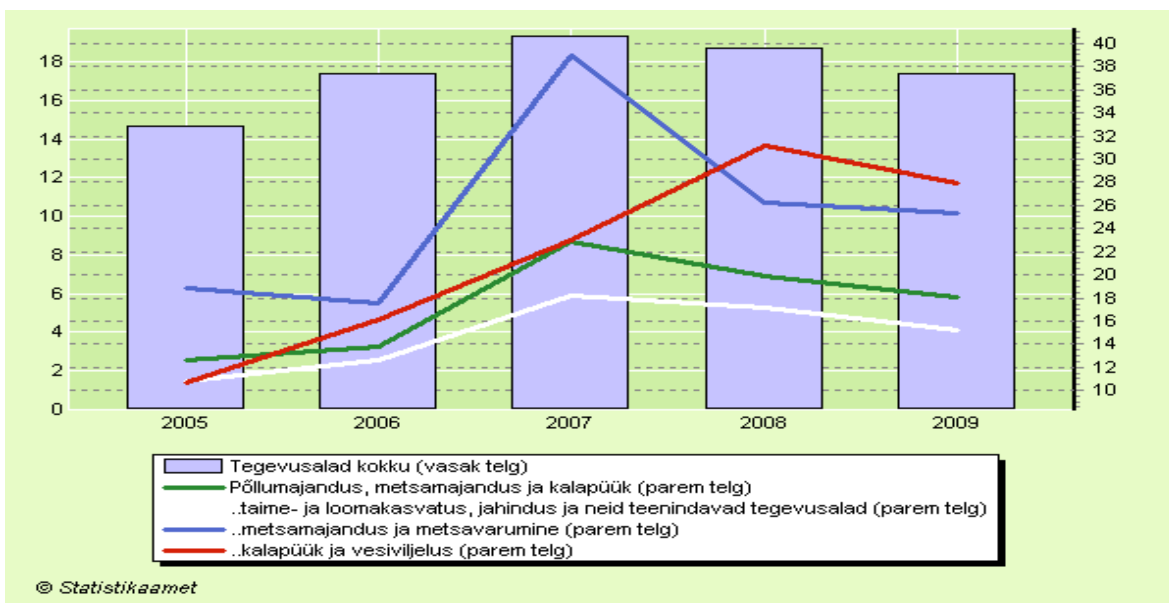
Allikas: Statistikaamet

Tänu ettevõtjate poolt rakendatud majandusliku efektiivsuse suurendamisele orienteeritud abinõudele on alates 2009. aastast toimunud tootlikkuse kasv (4,4%), mis järgneval aastal suurenes 8,3%-ni.

Majanduslanguse tõttu moodustas 2009. aastal tootlikkus töötaja kohta 64,5%-ni Euroopa Liidu keskmisest ja Eesti oli Euroopa Liidu 27 liikmesriigi hulgas 23. kohal. Meist maha jäid Leedu, Läti, Rumeenia ja Bulgaaria.

Primaarsektori ettevõtete tööviljakus on aastatel 2005-2009 kasvanud 12,6-st kuni 18-ne tuhande euronit (1,4 korda) ning oli 2009. aastal 3,4% võrra kõigi tegevusalade keskmisest (17,4 tuhat eurot) suurem. Võrdluseks: 2005. aastal oli primaarsektori tööviljakus tegevusalade keskmisest 14,3% madalam.

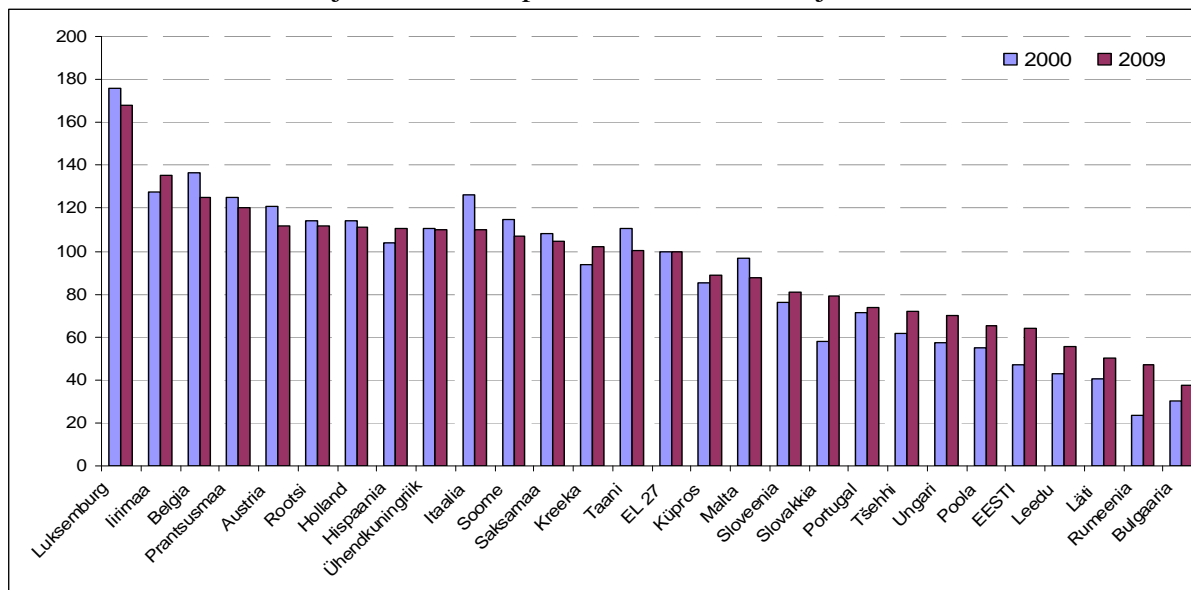
Joonis 3. Primaarsektori ettevõtete tööviljakus lisandväärtuse alusel 2005-2009, tuhat eurot

Põllumajandusettevõtete tööviljakus on vaadeldava perioodi jooksul kasvanud 40,7% võrra, kuid jääb ikkagi 1,8 korda alla kalandusele ja 1,7 korda metsamajandusele.

Paljude tegevusalade tootlikkus on meil ikka veel kordades madalam, kui Euroopa Liidu edukamates riikides – näiteks on tootlikkus töötlevas tööstuses Soomes 6,9, Rootsis 5,5, Sloveenias 2,2 ja Poolas 1,6 korda kõrgem, kui Eestis.

Joonis 4. Tootlikkus töötaja kohta Euroopa Liidus, aastad 2000 ja 2009, 100 = EL27

Allikas: EUROSTAT

Tootlikkus on aastatega kasvanud, jõudes Euroopa Liidu keskmisele lähemale. Suurim lisandväärtuse kasv on perioodil 2000-2009 leidnud aset tervishoiu ja sotsiaalhoolekanne tegevusaladel (kasv ligikaudu 3 korda), sotsiaal- ja isikuteenindusega seonduvad tegevuste (2,8 korda), avalik haldus ja riigikaitse (2,75 korda) ning ehituse (2,6 korda) valdkonnas. Arvestades aga ka tööhõive struktuurseid muutusi (ehk käsitledes tunnitootlikkust), on

suurim lisandväärtuse kasv toimunud kinnisvaraalas tegevuses (3,3 korda), mäetööstuses (3 korda) ja elektrienergia ning gaasiga varustamises (2,9 korda).

Majanduse langusfaas andis tööjõu lisandväärtusele hõivatu kohta mõningase tagasilöögi, kuna toodangu ja müüginahud kahanesid kiiremini kui vähenes hõive, mistõttu 2009.a oli see 64,5% EL27 keskmisest. Samal ajal näitab paindlikkuse suurenemist see, et tootlikkus töötunni kohta EL võrdluses endiselt tõusis 51,2%ni. 2010. aastal SKP kasvu toel oli aasta keskmine töövõljalikuse reaalkasv 7,6%.

Erinevalt enamikust EL-i arenenud riikidest iseloomustab Eesti majandusstruktuuri tööstuslikke-tehnoloogilisi innovatsioone toetava keskkonna madal tase ning senini toimunud areng ei toeta Eesti majanduse pikaajalist konkurentsivõimet. Eestis lihtsalt pole piisavalt rahvuslikku kapitali. Väliskapital aga ei tule meile siia oskustööjõudu kasvatama ja intellektuaalset tootmist juurutama. Sellega tegelevad nad oma kodumaal.

Meie väikesed ettevõtted kuuluvad valdavalt kodumaisele kapitalile ja nende poolt kasutatav seadmestik ja tehnoloogiad on põhiliselt juhuslikult kuidagi kokku sobitatud ja vananenud ning sisuliselt ei ole toodete jaoks optimaalsed. Madala tootlikkusega tööstusharud on sattunud kasvavate kulude ja vähenevate kasumite tõttu nõiarangi, mis ei võimalda neil tegelda innovatsiooniga ja selle kaudu oma toodete lisandväärtust tõsta.

Kriitilisi seisukohti on Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (*edaspidi OECD*) 2011. aasta raportis Eestisse tulnud välisinvesteeringute kohta, mis *OECD* hinnangul pole kaasa toonud olulist lisandväärtuse kasvu ja on peamiselt Eestisse tulnud odavama tööjõu jahil. Võrreldes Kesk-Euroopa riikidega on Eesti välisinvesteeringutest n.ö arengu mõttes vähem kasu saanud ning aeglasemalt kasvatanud ka oma osalust eksporditurgudel. Kapitali kogumahutus sai esimese tagasilöögi 2007. aasta teises pooles, kui kodumajapidamised hakkasid radikaalselt vähendama eluasemeinvesteeringuid. 2008. aastal läksid kiirese langusesse ka ettevõtete investeeringud, esimeses järjekorras transpordivahenditesse ning siis ka masinatele ja seadmetesse ning rajatistesse. Investeeringute osakaal SKPs langes buumi tipu 36%lt alla 20% 2010. aastal.

2011. aastal ja järgmisel aastal ootab Rahandusministeerium (*edaspidi RM*) oma k.a. suvises prognoosis investeeringute kasvu vastavalt 17% ja 9%. Investeeringute osakaal SKPs tõuseb 2011. aasta 21%-lt prognoosiperioodi lõpuks 25%-le, jäädes kriisieelsele 36%-le oluliselt alla. Enne majanduskriisi toodeti Eestis vaba kapitali ca 30 miljardit krooni aastas. Ehk umbes 2 miljardit eurot. Sellega saaks heal juhul rajada ühe/kahe intellektuaalse tootmisettevõtte, sedagi tingimusel, kui see raha kõik ühe firma käes oleks. Kriisi ajal ei saanud meie ettevõtjad aastas isegi ühte miljardit eurot uut kapitali kokku.

Väljapääsuks oleks kõrgema lisandväärtusega tootmise juurde suundumine. Keerulisem on investeerida uude tehnoloogiasse ja tehnikasse ning infotehnoloogiasse (ettevalmistus, ümberkorraldused, suured väljaminekud jne), kohe saab aga alustada töötajate kaasamisega kvalifikatsiooni tõstmise programmidesse, organisatsiooni- ja töömeetodite muutmisel ja juhtimisstiili parendamises. Et tootlikkus paraneks, tuleb kitsaskohti, aja- ja tootmiskulusid ning finantsressursse analüüsida. Määravad otsustavad (mitte pealiskaudsed) muudatused ning iga tootmises osaleva inimese panus ja vastutus.

Suurema lisandväärtusega kaupade tootmiseks peavad ettevõtjatel ja ettevõtete juhtidel olema esmajoonelisele heatasemelisele haridusele, keelte- ja suhtlemisoskusele, head suhted äripartneritega välisriikides ja laialdane koostöö. Määrav on ettevõtlikkus, maailmaturu tundmine, ärivaist, riskijulgus ja taiplikkus ning tahe oma teadmisi- oskusi pidevalt täiendada.

Ulatuslike investeeringutega tehnoloogilistesse uuendustesse peab kaasnema töötajate teadmiste ja oskuste ettevõtete vajadustega vastavusse viimine. Inimressursi arendamisse suunatavad investeeringud nõuavad ettevõtjalt suurt ressursikulu, samas on tegu riskantse rahapaigutusega, sest omandatud teadmiste ja oskuste näol ei ole tegemist likviidse varaga.

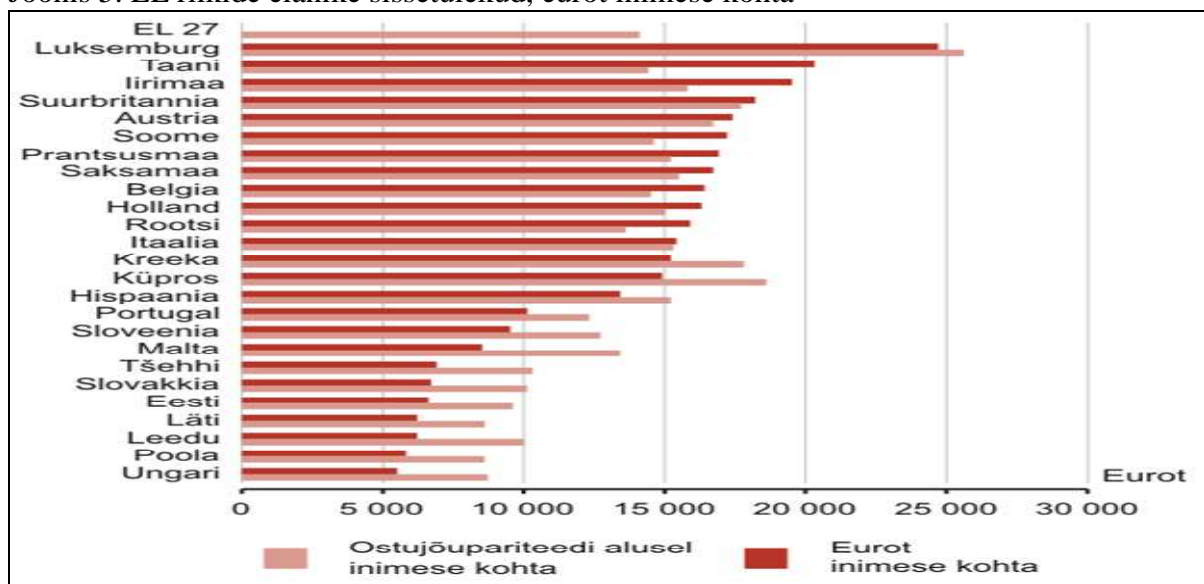
Eesti tööandjate ja investorite hulgas on veel palju neid, kes omasid 20 aastat tagasi mingit alkapitali ja ettevõtlikkust. Muid erilisi teadmisi vaja polnud. Praegu on samuti veel suhteliselt palju hädavarestest nn „ärimehi“, kellel ei ole konkurentsivõimelist haridust ja mingeidki teadmisi kaasaegsetest tehnoloogiatest ja tootmisviisidest. Reeglina nad ei valda keeli, puudub ka õppimistahe ja riskijulgus.

Nüüd on nendel teatud vahendid käes, kuid lihtsate vanade äriideede ja tehnoloogiate kasutamisega ning halva töö organiseerimisega enam väga palju ei teeni, mistõttu nad püüavad jätkata oma tegevust vana väheefektivse tootmisega ja kasumimarginaali säilitamiseks hoiavad palgad madalad ja hinnad kõrged.

Peale selle müüakse suur osa Eestis toodetust EL riikides sealsete hindadega. Järelikult saaks nende kaupade tootjatele ka kõrgemat palka maksta. Aga ei maksta. Arusaamatuks on jäänud, kuidas Eesti ettevõtjad ei suuda palgafondi suurendada samas kui nende Põhjamaade konkurendid suudavad maksta kordades suuremaid palkasid oludes, kus nende toodete hinnad on samaväärsed.

18.04.2011 avaldatud *OECD* analüüsist on näha, et sissetulekult on Eesti elanikud OECD liikmete seas tagant viiendad.

Joonis 5. EL riikide elanike sissetulekud, eurot inimese kohta

Allikas: *OECD*

Eelkirjeldatu tulemusena puutub kolmandik Eesti inimestest kokku raskustega toidu, rendi, laenu ja muude argikulutuste eest maksmisel, mis viib Eesti vaeste riikide hulka.

Õiglane töötasu Euroopa Nõukogu mõistes on väga täpselt määratletud. See on töötasu, mis moodustab vähemalt 68% riigi keskmisest palgast ning alla selle teenivate inimeste arv ei tohi ületada 5%.

Euroopa sotsiaalharta artikli 4 lõike 1 alusel peab õiglase miinimumpalk moodustama vähemalt 60% keskmisest netopalgast, Eestis on see aga ca 35%.

Aastaga on Eestis toidukaubad kallinenud 12,2% (EL keskmiselt 2%), oluliselt on kallinenud kütus ja kommunaalteenused, mistõttu paljud pered peavad jätkuvalt väga kokkuhoidlikult elama. Kui mõõta ostujõupariteedi alusel, siis on Eestis tarbimiskulutused inimese kohta Luksemburgiga võrreldes 2,7 korda väiksemad, Soomest 1,5 ja Rootsist 1,4 korda väiksemad. 2009. aastal langes reaalpalk 4,9%, 2010. aastal 1,8%.

Tõsisem probleem Eestis on suhtumises töövõtjatesse. Soomes hinnatakse ja väärtustatakse töötajate teadmisi ja oskusi ning töötulemust, millega inimene saab tööandjale kasulik olla. Eestis on paljudele tööandjatele peamine tööjõu väärtuse näitaja madal palk. Soomes vaadatakse töölist/töökohta kui efektiivset toodangu/kauba valmistajat ja ettevõtet tervikuna kui konkurentsivõimelist ja pidevalt arenevat organismi/süsteemi.

Eestis nähakse aga primitiivsest mõtlemisest ja ebaprofessionaalsusest ning suurest kasuahnusest lähtuvalt kokkuhoidu väikestes palkades, jäigas ning kohati ka matslikus ja ülbes suhtumises töövõtjatesse ning uute tehnoloogiate ja äriideede mitterakendamises, kuid ei suudeta näha seda palju suuremat tulu, mida saaks siis, kui töötajat väärtustades loodaks kaasaja nõuetele vastav efektiivne kõrgtehnoloogiline suure lisandväärtusega ja rahvusvahelisel turul nõudmist omavat toodangut andev tootmisettevõtte või organisatsioon (toota kaupu ja teenuseid, milles sisaldub palju enam inimitarkust kui seni).

Vana, klassikalisel häärmehelik ja pädev juhtimisstiil on kadumas, samuti puudub märkimisväärsel osal ettevõtjatest vajalik kompetents ja erialane haridus ning elementaarne eruditsioon, samas kui paljudel töövõtjatel puuduvad majanduslikud ja sotsiaalsed garantiid ning motivatsioon, mis on suureks probleemiks ja tõsisemad põhjustest miks eestlased Eestist jalga lasevad.

Oma osa on selles ka Eesti maksupoliitikal, kus välisettevõtete poolt Eestis teenitud kasumid maksustatakse välisriikides. Selle asemel, et läbi abimeetmete (riiklikud taristu tellimised, innovatsiooni ja ekspordi ning täiendõppe toetamine jms, mida saaks finantseerida maksurahast, mille EV jätab teistele riikidele) kohalikku tööhõivet ja eriharidust tagada, jäetakse nii mehed kui naised teiste riikide ettevõtjate meelevalla.

Meie ettevõtete tehnoloogiline tase on kaugel maas arenenud riikide omast. Samal ajal on meil vähe kõrgharitud inimesi teatud olulistel erialadel nagu insenerid, keemikud, füüsikud jne. Tehnikavaldkonda vastuvõetud üliõpilaste osatähtsus on viimase 13 aastaga 23%-lt langenud 13%-le ning kõrgkooli lõpetajatest nad moodustavad ainult 9,9%. Demograafilisest situatsioonist tulenevalt ülikoolivanuste (16-25 eluaastat) noorte arv väheneb 2020. aastaks kaks korda.

Teadlaste ja inseneride arvuga tööjõu 1000 hõivatu kohta oli Eesti enam-vähem samal tasemel Euroopa Liidu 27 liikmesriigi keskmisega (6,07), kuid jääb arenenud tööstusriikidest nagu Soome (16,5) ja Rootsi (12,6) veel kordades maha.

Praktiliselt puuduvad investeeringud kõrgtehnoloogilistesse tootmisharudesse ja tootearendusse. Et teistega sammu pidada on tarvis investeerida kaasaegsesse, tootlikumatesse seadmetesse, suuremat lisandväärtust andvatesse toodetesse ja teenustesse. Raske on seda teha kui meie ettevõtete sotsiaalmaks on 33 %, aga näiteks Poola ettevõtetel 16,52 %. Ühisel turul konkureerides kurnati meie ettevõtted välja. 2009. aastal töötas meie

ettevõtetest kahjumiga 31 188 ettevõtet (Krediidiinfo.ee). Loomulikult tulemuseks oli koondamiste laine ja suur tööpuudus.

„Elanikele õige hariduse ja oskuste andmine on siit alates kestva kiire majanduskasvu jaoks määrava tähtsusega,“ märgib *OECD*, mis hindab Eesti majanduse potentsiaalseks kasvukiiruseks edaspidi 3% varasema 5-6% asemel.

4. PÕLLUMAJANDUSE LISANDVÄÄRTUS

Põllumajanduse ja jahinduse lisandväärtuse osatähtsus kogu vabariigis loodud lisandväärtuses on viimaste aastate jooksul pidevalt vähenenud. Kui 2003. aastal moodustas põllumajanduse lisandväärtus 2,5% kogu lisandväärtusest, siis 2009. aastal oli see 1,5%.

Põllumajanduse ja jahinduse olukord paranes oluliselt 2010. aastal ja valdkonnas loodud lisandväärtus oli Statistikaameti esialgsetel andmetel jooksevhindades 249,2 miljonit eurot, mis moodustas kogu Eestis loodud lisandväärtusest 2,0% (tabel 4).

Tabel 4. Põllumajanduse ja jahinduse lisandväärtus ja tööhõive, 2005-2010

Aasta	Jooksevhindades, miljonit eurot	Osatähtsus lisandväärtuses, %	Hõivatud (tuhat)	Osatähtsus tööhõives (%)
2005	215	2,2	22,6	3,7
2006	239,4	2,0	22,6	3,5
2007	297,9	2,2	20,4	3,1
2008	232,8	1,6	17,2	2,6
2009	178,1	1,5	17,4	2,9
2010*	249,2	2,0	17,2	3,0

Allikas: Statistikaamet, PM

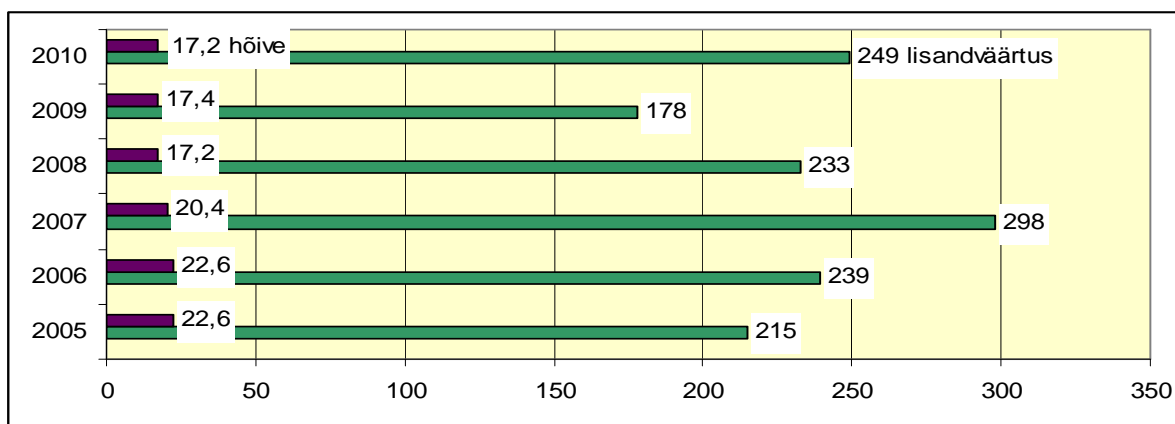
* esialgsed andmed.

2004. aastal mõjutas põllumajanduses majandustulemusi Euroopa Liiduga liitumine ning sellega kaasnenud toetuste suurenemine, samuti müügihindade tõus (näiteks piima kokkuostuhind tõusis 33,2%), mis tõi kaasa ettevõtjatulu märkimisväärse suurenemise.

2005. aastal areng aeglustus sisendihindade, eelkõige kütuse ja elektrienergia hinna kiire tõusu tõttu, mis suurendas ka söötadele tehtavaid kulusid. 2006. aastal tulukuse näitajad langesid, sest sisendihinnad tõusid keskmiselt 3%, samas suurenes ka toodangu väärtus ja jätkuvalt suurenesid toetused.

2007. aastal suurenes põllumajanduse ja jahinduse lisandväärtus jooksevhindades taimekasvatustoodangu suurenemise ja põllumajandustoodete hinna kasvu tõttu 24,4% võrra. Põllumajandustoodete hind tõusis 1 pp võrra enam kui tootmiseks kasutatud sisendite hind (keskmiselt 12%). Selle tulemusel saavutati kogu EL liitumisjärgse perioodi tulukusenäitajate kõrgem tase.

Joonis 4. Põllumajanduse ja jahinduse tööhõive (tuhat) ja lisandväärtus (mln eurot), 2005-2010

Allikas: Statistikaamet, PM

2008. aastal alanud majanduskriis mõjutas põllumajandustoodete hindu, mis langesid keskmiselt 6,7%, samal ajal jätkus aga sisendite keskmine hinnatõus 13,2%ni, millele lisandusid veel koristusperioodil ebasoodsad ilmastikutingimused.

Seetõttu vähenes põllumajandustoodang üle 1,2 korra ning jäi ka 2006. aasta näitajast madalamale tasemele, tulukusenäitajad langesid oluliselt.

2009. aastal süvenes majanduskriis, mis mõjutas Eestis eriti tugevalt piimasektorit. Põllumajandustoodete hinnalangus jätkus (15%), kuid ka sisendite hinnad langesid (7,1%).

Põllumajandussektori majanduslik olukord paranes 2010. aastal. Taimede kasvuperioodi esimesel kolmandikul valitsenud jahedad ja sajused ilmad, mis asendasid erakordselt kuuma ja kohati liigkuiva saagi valmimisperioodiga, vähendasid taimekasvatussaaduste toodangu mahtu 5%, kuid II poolaasta hinnatõus suurendas toodangu väärtust. Samuti taastus piimasektoris piima kokkuostuhinna 32%lise tõusu tulemusel peaaegu 2008. aasta sissetulekute tase. Majandusharu toodangu väärtus suurenes 10 pp enam kui kulutused.

Aastate 2005-2010 jooksul on põllumajanduse ja jahinduse lisandväärtus jooksevhindades suurenenud 34,2 miljoni euro võrra (15,9%), hõivatute arv aga on vähenenud 22 600-st kuni 17 200-ni ehk 5 400 inimese võrra (23,9%).

5. NETOLISANDVÄÄRTUS TÖÖTAJA KOHTA

FADN andmetel oli Eesti põllumajandusettevõtjatel perioodi 2004–2008 keskmine NLV töötaja kohta 9 632 eurot, olles sellega 43% madalam EL27 vastavat näitajast (tabel 5). Eesti loomakasvatuse tootmistüüpidesse kuuluvate ettevõtjate tulemus on sarnane kogu sektori omaga. EL-is keskmiselt on aga loomakasvatavate NLV töötaja kohta märksa suurem kui kõigi tootmistüüpide (k.a taimekasvatus) vastav näitaja. Heade tulemustega paistavad silma Soome ja Rootsi, kus NLV töötaja kohta on märksa kõrgem EL-i keskmisest näitajast.

Tabel 5. Põllumajandusettevõtjate 2004–2008 keskmine NLV töötaja kohta FADN andmetel, eurot

Riik	Piimatootmine	Loomakasvatus (v.a piima- tootmine)	Sea- ja linnukasvatus	Kõik tootmistüübid kokku (k.a taimekasvatus jt)
Eesti	10 258	8 313	9 107*	9 632
Leedu	7 193	6 566	9 988	7 791
Läti	5 633	6 748	8 249	5 559
Soome	20 505	19 527	29 787	21 739
Rootsi	29 763	20 832	31 052	29 340
EL27	23 311	15 888	24 698	16 904

* FADN Euroopa andmebaasis ei ole sea- ja linnukasvatuse tootmistüübi näitajat. Seetõttu on võetud näitaja FADN Eesti andmebaasist. FADN Euroopa ja FADN Eesti näitajad täielikult ei ühti, kuid on piisavalt võrreldavad järelduste tegemiseks.

2009. aastal oli Maamajanduse infokeskuse andmetel põllumajandustootjal kasutuses keskmiselt 127 ha põllumajanduslikku maad (sellest 59% renditud). Põllumajandustootmises kasutatavast tööjõust moodustas 52% omanike tasustamata tööjõud. Keskmises ettevõttes kasutati tööjõudu 2,5 aastaühikut (ATÜ). Kõige tööjõumahukamad olid sea- ja linnukasvatuse ettevõtted, kus töötas keskmiselt 9,8 töötajat.

FADN andmetel on meie loomakasvatuse tootmistüüpidesse kuuluvate ettevõtjate NLV töötaja kohta väiksem kui kõigi tootmistüüpide (k.a taimekasvatus jt) keskmine näitaja.

2009. aasta majanduskriisist ja piimahindade langusest tingituna oli 2009. aastal NLV töötaja kohta 8 144 eurot, ehk 2004–2008 keskmisest 15,4% ning eelnevast aastast 18,5% väiksem. Netolisandväärtus taimekasvatuse tootmistüübis vähenes üle 1/5 ja oli 7 373 eurot ATÜ kohta (2008. aastal 8 879 eurot).

2008. aastaga võrreldes vähenes netolisandväärtus tööjõu aastaühiku kohta kõige rohkem segatootjate (32,6%) ja piimatootjate grupis (28,3%), samas sea- ja linnukasvatuse tootmistüübis tõusis see näitaja peaaegu kahekordseks. Kokkuvõttes loomakasvatuse tootmistüübi ettevõtetes kasvas netolisandväärtus tööjõu aastaühiku kohta kolmandiku võrra (34,9%). Võrreldes varasemate aastatega on toetuste osatähtsus 2009. aastal tunduvalt suurenenud, moodustades 99,5% netolisandväärtusest tööjõu aastaühiku kohta (2008. aastal 82,8%).

EUROSTAT-i andmetel vähenes 2009. aastal eelneva aastaga võrreldes NLV töötaja kohta 21 EL riigis 27-st, suurim langus oli Ungaris (-32,2%), Luksemburgis (-25,2%) ja Iirimaa (-23,6%). Kasv oli kuues riigis: Malta (+7,8%), Taani (+4,3%), Soome (+2,6%), Küpros (+1,1%), Belgia (+0,4%) ja Kreeka (+0,3%).

Tänu soodsamale majandusolukorrale ja hinnapoliitikale on prognoositav, et 2010. aastal NLV töötaja kohta kasvas. FADN andmed 2010. aasta kohta avaldatakse 2011. aasta detsembris.

FADN andmete analüüsi põhjal saab Eesti põllumajandusettevõtjate konkurentsivõimet ja jätkusuutlikkust lugeda rahuldavaks, mis on Läti ja Leedu omadega võrreldes paremad, kuid palju madalamad Rootsi ja Soome ning EL-i keskmisest.

6. KOKKUVÕTTEKS

Põllumajanduslike majapidamiste arv Eestis on alates 2001. aastast vähenenud 2007. aastaks 2,4 korda (55 702-st kuni 23 336-ni). Kasutatava põllumajandusmaa suurus on eelnimetatud aastate jooksul kasvanud 35 620 ha ehk 4,1% võrra ning majapidamise keskmine maakasutus 15,6 hektarilt 39 hektarini (2,5 korda).

Väikeste mitteprofessionaalsete majapidamiste (alla 2 ESÜ) arvukus on aastatel 2001-2007 vähenenud 47 449-st kuni 16 034-ni ehk ligi kolm korda.

Professionaalseid majapidamisi (suurusega 2 ESÜd ja enam) oli Eestis 2007. aastal 7 302 (vähenemine vaadeldaval ajavahemikul 12%). Seejuures kahanes 1,3 korda väiksema majandusliku suurusega (2- < 8 ESÜ) majapidamiste arv, kuid 8- < 16 suurusega üksuste arv suurenes 190 võrra (kasv 24%) ja 16 ESÜ-suuruste ja suuremate majapidamiste hulka lisandus vaadeldaval perioodil 671 üksust (kasv 1,8 korda).

Eeltoodud struktuursete muutuste tulemusena on majapidamiste keskmise majandusliku suurus kasvanud 2001. aasta 2,5 ESÜ-st kuni 7,6 ESÜ-ni 2007. aastal. FADN andmetel moodustas 2007. aastal kogutoodang põllumajandusmaa hektari kohta 12 752 krooni, sh toetused 2 382 krooni. Võrreldes 2006. aastaga on see näitaja 11,4% suurem. Kõrvutades kogutoodangut ja kogukulusid ilmneb, et investeringuteks ja tootmise arendamiseks jäi 2007. aastal üle 2 960 krooni hektari kohta, mis on 59,2% rohkem kui eelnenud aastal.

Statistikaameti poolt 2010. aastal läbiviidud põllumajandusloenduse esialgsetel andmetel oli Eestis 19 700 põllumajanduslikku majapidamist. Võrreldes 2007. aasta andmetega on majapidamiste arv vähenenud peaaegu poole võrra (46%), kuid kogu põllumajandusmaa kasutus on samal ajal suurenenud 18%. Enamus (73%) põllumajandusmaast on 100 ha ja üle selle põllumajandusmaaga 1 696 majapidamise käes (9% majapidamistest).

Suuremad põllumajandusüksused saavad tulemuslikumalt kasutada avanevaid uusi tehnoloogiaid, paremaid meetodeid ja masinasüsteeme ning muid tootmiseks vajalikke vahendeid ja sisendeid, mis võimaldab tegutseda jätkusuutlikult, parandada organisatsioonikultuuri, tootlikkust ja toodete kvaliteeti ning muutuda efektiivsemaks.

Suuremad majapidamised kasvatavad järjepidevalt oma tootmismahutu ja tänu toodete kõrgele kvaliteedile on saanud parema turuväljundi ning annavad üha suurema osa Eesti põllumajandustoodangust.

Aastate 2005-2010 jooksul on põllumajanduse ja jahinduse lisandväärtus jooksevhindades suurenenud 34,2 miljoni euro võrra (15,9%), hõivatute arv aga on vähenenud 22 600-st kuni 17 200-ni ehk 5 400 inimese võrra (23,9%).

Tootmisressursside kallinemise ja piiratuse ning tugeva rahvusvahelise konkurentsi tõttu jätkub Eestis vähese tulukusega põllumajanduslike majapidamiste integreerimine suurematesse arenguvõimelistesse tootmisüksustesse ning selle tulemusena on oodata jätkuvalt põllumajanduslike majapidamiste arvu vähenemist koos nende üheaegse majandusliku suuruse ja efektiivsuse kasvuga.

Käesoleval ajal on toimumas palga ja töö tootlikkuse kasvude ühtlustumine, mis on Eesti ettevõtete rahvusvahelise konkurentsivõime säilitamise juures olulise tähtsusega.

Ettevõtte tööviljakust ja sellest otseselt sõltuvat töötasu mõjutavad mitmed sisemised ja välised tegurid. Sisemised omakorda jagunevad nn. "kõvadeks" teguriteks ja "pehmeteks" teguriteks. Keerulisem on investeerida uude tehnoloogiasse ja tehnikasse ning infotehnoloogiasse (ettevalmistus, ümberkorraldused, suured väljaminekud jne), kohe saab aga alustada töötajate kaasamisega kvalifikatsiooni tõstmise programmidesse, organisatsiooni- ja töömeetodite muutmisse ja juhtimisstiili parendamisse.

Kui võrdlemisi suur osa elanikkonnast pakub madala lisandväärtusega teenuseid (hotellindus, maaturism, toitlustus, kaubandus jne), siis peab selle kõrval olema ka väga kõrge tootlikkusega töötlev tööstus ja välisturgudele orienteeritud teadmismahukaid teenuseid pakkuvad sektoreid. Pikaajalise kasvu ning majandusstruktuurimuutuse saavutamiseks on olulise tähtsusega soodustada ka uute innovaatiliste kiire kasvuga ettevõtete teket, mis vajavad arenguks teistsugust infrastruktuuri, tugistruktuuri ning finantseerimisallikaid.

Eestis on taoliste ettevõtete osakaal Statistikaameti hinnangul 1-2% piires ehk ca 2-4 korda madalamal tasemel kui Euroopas keskmiselt. Meil puudub piisav kapital, et muuta Eesti majanduse struktuur teadmiste-põhisemaks. Maailma kujundab tehnoloogia ja võimalus tõeliselt vabaks jääda on vaid üksnes neil rahvastel, kes tehnoloogiat valdavad ja loovad, seal kus insenerharidus on au sees.

Et tootlikkus paraneks ja sellest lähtuvalt suureneks ka palk, tuleb kitsaskohti, aja- ja tootmiskulusid ning finantsressursse põhjalikult analüüsida ja teha õigeaegseid, adekvaatseid ning pädevaid otsuseid. Määravad on aga ainult otsustavad (mitte pealiskaudsed) muudatused ning iga tootmises osaleva inimese/ettevõtja võimed, teadmised/kogemused ja rahvusvahelised sidemed ning panus ja vastutus.

Põhiliseks on seejuures omada operatiivselt informatsiooni kogu oma valdkonna kohta rahvusvahelises ulatuses ja samuti ka autoriteetseid tulevikuprognose, toota õiget toodet õiges kohas efektiivsemalt, kvaliteetselt ja kiiremini ning vajalikus mahus ja omada soodsat turuväljundit.

Maailma paljudes riikides on kokku ligi 200 tootlikkuse keskust, USA-s ja Jaapanis igas osariigis. Meil sisuliselt puudub tootlikkuse kasvu juhtimissüsteem nii riiklikul, regionaalsel, valdkonnalisel, kui ka enamasti ettevõtete tasandil

Tööviljakus hakkas uuesti kasvama 2009. aasta lõpuks. Paljud ettevõtted olid kriisi ajal sunnitud oma tegevust efektiivistama, mistõttu korraldati oma tootmist ümber ja koondati osa töötajatest. Tulemusena vähenesid majandusbuumi ajal tekkinud tasakaalustamatused ning tööviljakuse kasv hakkas ületama keskmise palga kasvu.

Aasta keskmine tööviljakuse reaalkasv oli 2010. aastal 7,6%. 2010. aasta viimases kvartalis ühtlustusid tööviljakuse ja keskmise palga kasvud. RM-i 2011. aasta suvise prognoosi kohaselt jätkub 2011. aastal töökoormuse suurenemisest ning ettevõtete finantsseisu paranemisest tulenev keskmine palga kasv, mis ulatub 4,8%-ni, kuid reaalpalk püsib veel käesoleval aastal võrreldes eelmise aastaga samal tasemel. 2012. aastal on kasvab palk 5,0% ja 2013. aastal 5,5%-ni. Tööviljakuse reaalkasv väheneb 2011. aastal 1,1%-ni ja hakkab edaspidi kiirenema jõudes 2013. aastal 2,7%-ni.

Majandusaktiivsuse suurenemine on toonud kaasa tööjõunõudluse kasvu, kus majanduse kasvutempo kiirenedes ja töömahtude suurenedes on ettevõtetel tekkinud suurem vajadus lisatööjõu järele. Töökohti on lisandunud enim tööstuses, ehituses ja kaubanduses. Kasvav nõudlus kvalifitseeritud tööjõu järele eeldab aktiivsete tööjõuturumeetmete tõhusust. 2011.

aasta kokkuvõttes on RM-i prognoosi kohaselt oodata hõivatute arvu suurenemist 2010. aastaga võrreldes kokku *ca* 33 tuhande inimese ehk 5,8% võrra.